

STALKING JAKO ZAGROŻENIE OSOBISTEGO BEZPIECZEŃSTWA

Beata CZUBA

Wojskowa Akademia Techniczna

Izabela JÓZWOWICZ¹

Streszczenie: Przedmiotem artykułu jest stalking, czyli uporczywe nękanie, jako praktyka zagrażająca bezpieczeństwu osobistemu. Stalking jest przestępstwem w 2011 roku wpisanym do Kodeksu Karnego w Polsce. W artykule opisane zostały jego definicje, przejawy, motywy sprawców oraz portret psychologiczny stalkera i jego ofiary. Przywołano również statystyki policyjne na temat przestępstwa stalkingu w województwie podlaskim i w skali kraju. Artykuł jest częścią projektu realizowanego w ramach badań do pracy magisterskiej.

Słowa kluczowe: stalking, stalker, ofiara, bezpieczeństwo osobiste, zagrożenie.

Wstęp

Nowoczesność przyniosła ludziom niewyobrażalny wcześniej komfort życia i możliwości zaspokajania potrzeb. Bezpieczeństwo osobiste stało się nadrzędną wartością, która zdominowała inne cenione dobra symboliczne i materialne. I choć w przyrodzie stanem naturalnym jest niepewność, a istoty żywe ciągle oscylują pomiędzy bezpieczeństwem a zagrożeniem, człowiek stale usiłuje stworzyć sobie takie okoliczności życia, w których na dłużej zyska poczucie, że jest bezpieczny. Doskonałość i biegłość w zaspokajaniu rozmaitych potrzeb idzie jednak w parze z powstawaniem i świadomością nowych zagrożeń. Jak słusznie twierdził Ulrich Beck – postęp wiedzy i technologii pociąga za sobą produkcję nowych czynników ryzyka. Właśnie dzięki rozwojowi technologii, w tym mediów, zwiększają się możliwości osób, które skłonne są naruszać granice bezpieczeństwa innych ludzi. Takim zjawiskiem jest stalking, czyli uporczywe nękanie, które wcześniej wymagało bezpośredniego kontaktu ofiary i sprawcy, dzisiaj zaś skutecznie może być realizowane przy pomocy Internetu i telefonu.

Bezpieczeństwo jest pojęciem o szerokim znaczeniu. Jest to subiektywne poczucie, że nie występuje zagrożenie, a wszelkie podstawowe potrzeby człowieka zostają zaspokojone. To jedna z kluczowych potrzeb, na co wskazuje teoria A. Masłowa, która umieszcza bezpieczeństwo na drugim miejscu, zaraz po potrzebach fizjologicznych.

W ujęciu subiektywistycznym bezpieczeństwo to „stan, który daje poczucie pewności i gwarancje jego zachowania oraz szansę na doskonalenie. Jedna

¹ Izabela Józwowicz – absolwentka studiów magisterskich na Wydziale Cybernetyki Wojskowej Akademii Technicznej.

z podstawowych potrzeb człowieka. Jest to sytuacja odznaczająca się brakiem ryzyka utraty czegoś, co człowiek szczególnie ceni, na przykład: zdrowia, pracy, szacunku, uczuć, dóbr materialnych”².

Pojęcie bezpieczeństwa używane jest w różnych kontekstach: „Wyróżnia się, m.in. bezpieczeństwo globalne regionalne, narodowe; bezpieczeństwo militarne, ekonomiczne, polityczne, publiczne, wewnętrzne, społeczne; bezpieczeństwo fizyczne, psychiczne, socjalne; bezpieczeństwo strukturalne i personalne”³. Istnieje wiele klasyfikacji tego pojęcia, każdy autor czy badacz przyjmuje takie rozróżnienie, które pomoże mu w omówieniu konkretnego tematu.

Dlatego też, na potrzeby niniejszego artykułu, przyjęto kryteria badań nad bezpieczeństwem autorstwa Mieczysława Malca. Tenże wprowadził cztery poziomy studiów nad bezpieczeństwem: globalny, regionalny, państwowy, a także indywidualny.⁴ „Bezpieczeństwo osobiste jest w głównej mierze następstwem dominujących stosunków społecznych, obowiązującego systemu prawnego oraz stopnia gotowości państwa do chronienia interesów jednostki. Te czynniki zawsze decydowały nie tylko o pozycji jednostki w państwie i o stopniu współpracy jednostki z państwem, lecz także o współpracy z państwem szerszych grup społecznych.”⁵

Bezpieczeństwo osobiste zapewnia ochronę każdej jednostki, jej praw i wolności. Powoduje, że człowiek nie czuje się zagrożony i może się w pełni realizować na wielu płaszczyznach. Wszelkie ryzyko naruszenia tej wartości wiąże ze sobą groźbę destabilizacji, a także destrukcji człowieka. Przejawem takiego naruszenia jest stalking, który zostanie zdefiniowany w kolejnym podrozdziale. Celem przedstawionej niżej analizy jest odpowiedź na pytania:

1. W jaki sposób stalking wpływa na poczucie bezpieczeństwa osobistego jednostki?
2. Czym charakteryzuje się osobowość stalkera?
3. Jaki jest psychologiczny portret ofiary stalkingu?
4. Jaka jest skala tego przestępstwa w Polsce?
5. Jakie są możliwości profilaktyki zjawiska stalkingu?

1. Istota stalkingu

Stalking pochodzi z angielskiego języka łowieckiego, a dokładniej od słowa *stalk*, które oznacza: podchodzić, śledzić, zasadzać się, czatować. W języku polskim,

² J. Kaczmarek (red.), *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, AON, Warszawa 2008, s. 14.

³ Ibidem.

⁴ M. Malec, *Percepcja bezpieczeństwa: Definicje, wymiary, paradygmaty*, MON, Warszawa 2006, s. 52.

⁵ P. Majer, *W poszukiwaniu uniwersalnej definicji bezpieczeństwa wewnętrznego*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 7/12/2003, s. 16.

stalking, tłumaczy się, jako „uporczywe nękanie”. Polega ono na nachodzeniu, nękanii, prześladowaniu swojej ofiary, ale w rzeczywistości na stalking wpływa szereg działań, które są inicjowane przez sprawcę.⁶

Istotą stalkingu jest prześladowanie drugiej osoby, które jest celowe, a nawet złośliwe i powoduje utratę poczucia bezpieczeństwa u ofiary. Motywy nękania są rozmaite, ale do najczęstszych należy uwielbienie, miłość, gniew, zazdrość, nienawiść, etc.⁷

Definicja kliniczna ujmuje stalking jako powtarzające się i uciążliwe formy zachowania, które mają doprowadzić do niechcianego przez ofiarę kontaktu. Mimo wszystko, samo uporczywe nękanie nie może być postrzegane jedynie poprzez zachowanie sprawcy, ale przede wszystkim, poprzez skutki, jakie powoduje u ofiary. W psychologii, porównuje się stalking do uzależnienia, w którym środkiem uzależniającym jest drugi człowiek. Stalker czuje się wtedy jak narkoman, który nie potrafi myśleć o niczym innym, jak tylko o swoim narkotyku.⁸

Warto przyrzeć się historii zjawiska uporczywego nękania, które, mimo że nowe w Kodeksie Karnym, to jego opis można odnaleźć już w XVIII wieku. Wtedy zjawisko to występowało pod inną nazwą. Philippe Pinel, francuski psychiatra, opisał w XVIII wieku problem, jakim była erotomania. Dotyczyła ona związku z inną osobą, który przejawiał objawy patologii przez uwielbienie, które staje się obsesyjne. W XX wieku Gaetan Gatian de Clerambault, francuski lekarz, odszedł od spojrzenia na erotomanię jedynie przez pryzmat seksualności, zwracając się w stronę wyjaśnienia zachowania sprawcy, którym kieruje nie tylko niespełniona miłość, ale pycha i przekonanie o własnej wyjątkowości. Kolejne ujęcie w większym stopniu zbliżone do współczesnego, można odnaleźć w powieści Agathy Christie pt. *Śmierć na Nilu*, wydanej w 1937 roku, gdzie mamy mocno zarysowany problem stalkingu. Główna bohaterka prześladowa byłego narzeczonego i jego nową małżonkę. Mimo, że pojęcie stalkingu jeszcze nie występowało, możemy zauważyć, że sam problem, występujący tutaj jako motyw literacki, został przez autorkę dostrzeżony. Dopiero w II połowie XX wieku, kryminalistyka zajęła się tym zjawiskiem i pojęcie stalkingu zastąpiło wcześniejszą „erotomanię”. Spowodowało to, że uporczywe nękanie zaczęto rozumieć w szerszym kontekście.⁹

Odnosząc się do stalkingu, warto wspomnieć, iż ofiarą może zostać każda osoba, a wszelkie komplikacje nie zawsze muszą się rodzić z wiążących relacji ofiary i stalkera. Nękanie powoduje dezorganizację życia nie tylko samej jednostki, ale też najbliższych jej osób. Zachowanie, które określane jest jako stalking, wiąże się

⁶ A. Knap, *Stalking- perspektywa psychologiczno-kryminologiczna*, „Biuletyn Stowarzyszenia na Rzecz Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie Niebieska Linia”, nr 7/luty 2013, s. 4.

⁷ W. Święch, *Stalking – fakty i mity*, „Młoda Humanistyka”, nr 1/2016, s. 3.

⁸ J. Fronczak, *Stalking z perspektywy interdyscyplinarnej*, „Białostockie Studia Prawnicze”, tom 13, Białystok 2013, s. 148.

⁹ W. Święch, op. cit., s. 2.

z szeregiem działań, które wzbudzają strach, lęk; wywołują niepokój, konieczność zmiany miejsca zamieszkania, pracy, numeru telefonu, a także powodują, że najbliższe otoczenie ofiary zostaje automatycznie zaangażowane w ten problem.¹⁰

Uporczywe nękanie może objawiać się w postępowaniu sprawcy, które traktowane jest jako uciążliwe. Brunon Hołyst zalicza tutaj: telefony, które są wykonywane zarówno w dzień, jak i w nocy, nagminne wysyłanie SMS-ów, e-maili, listów, śledzenie osoby, w celu poznania jej życia, kręgu znajomych, obserwowanie mieszkania, miejsca pracy, umieszczanie fałszywych informacji na jej temat w gazetach, na stronach internetowych, a także - ofert seksualnych. Stalkingiem są również wszelkie ataki fizyczne, zniewagi, groźby, uszkodzenia mienia, a nawet ataki ze skutkiem śmiertelnym.¹¹

Warto zaznaczyć, że stalking ma dwa główne aspekty. Pierwszym są wspomniane wcześniej cechy zachowania sprawcy, które powtarzają się, mimo braku efektywności, ale ciągle mają za zadanie osaczenie ofiary. Drugim aspektem jest wpływ stalkera na ofiarę, która czuje się zastraszona, zagrożona, bezsilna, co w rezultacie doprowadza do poważnych problemów zdrowia fizycznego, a także psychicznego.¹²

Można wyróżnić trzy podstawowe rodzaje stalkingu, wyodrębnione ze względu na rodzaj więzi pomiędzy ofiarą a sprawcą. Na początku należy wspomnieć „after-intimate-relationship-stalking”, charakteryzujący stalkera, który zna ofiarę, gdyż mogli być wcześniej parą, przyjaciółmi czy znajomymi. Drugi rodzaj jest to „acquaintance-stalking”, który następuje, gdy zażyłość objawia się w dużo mniejszym stopniu, aczkolwiek, ofiara mogła spotkać kiedyś sprawcę, lecz nie była to znajomość, tylko przypadkowy jednorazowy kontakt. Trzecim rodzajem jest „stranger-stalking”. W tym przypadku ofiara nie miała nigdy styczności ze stalkerem, co często jest doświadczeniem celebrytów lub innych znanych publicznie osób.¹³

Reasumując, stalking jest szerokim pojęciem, które posiada wiele definicji, a także określeń, takich jak: przemoc emocjonalna, nękanie, uporczywe nękanie, prześladowanie. Ważne jest to, że ofiarą może zostać każda osoba a stalking, który do niedawna kojarzony był tylko z rodzajem „stranger-stalking”, dotyczącym głównie osoby publiczne, rozprzestrzenił się i zaczyna odnosić się także do zwykłych ludzi¹⁴.

¹⁰ M. Lattanzi, *Stalking jako rodzaj uzależnienia emocjonalnego i uczuciowego od osoby*, „Konferencja naukowa – Człowiek w sieci zniewolonych dróg – Zeszyt abstraktów”, M. Jędrzejko (red.), Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora, Pułtusk 2007, s. 311-314.

¹¹ B. Hołyst, *Wiktymologia*, PWN, Warszawa 2001, s. 786-792.

¹² K. Tomaszek, *Stalker – psychologiczna charakterystyka sprawców przestępstw „uporczywego nękania”*, „Studia z Psychologii w KUL”, tom 18, red. O. Gorbaniuk, B. Kostrubiec-Wojtachnio, D. Musiał, M. Wiechetek, Lublin 2012, s. 138.

¹³ A. Chlebowska, P. Nalewajko, *Stalking- zarys problemu oraz analiza rozwiązań ustawodawcy niemieckiego, austriackiego, polskiego*, „Prokurator 2010/2011”, nr 4(44) /1(45), s. 32.

¹⁴ A. Knap, op. cit., s. 4.

Dlatego też jest on poważnym problemem, który nie może być bagatelizowany, gdyż staje się zagrożeniem dla bezpieczeństwa osobistego coraz większej liczby ludzi.

Początkowo zjawisko stalkingu nie miało odniesienia w polskim prawie. Podstawą, do której się odwoływano, był artykuł 31 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 roku¹⁵. W myśl tego zapisu, wolność każdego człowieka jest wartością, która jest chroniona prawnie i wszyscy w społeczeństwie są zobowiązani do jej szanowania. Jednakże, mimo że działania stalkera bez wątpienia naruszają wolność jednostki, nie występował konkretny przepis, który przedstawiałby ten czyn jako zabroniony, pod groźbą kary.¹⁶

W walce z uporczywym nękaniem można było zastosować także przepisy kodeksu karnego z 1997 roku¹⁷ i kodeksu wykroczeń z 1971 roku¹⁸, które dostarczały środków pomocnych do walki z tym zjawiskiem. Aczkolwiek nie były one wystarczające, gdyż stalker mógł w swoim postępowaniu nie złamać żadnego z tych przepisów. Tym samym organy ścigania nie mogły interweniować tam, gdzie prawo nie zostało naruszone. Do tych przepisów zaliczano m.in.: groźbę karalną (art. 190 k.k.), zmuszanie (art. 191 k.k.), naruszenie miru domowego (art. 193 k.k.), rozpowszechnianie twardej pornografii (art. 202 § 3 k.k.), znęcanie się (art. 207 k.k.), zniesławienie (art. 22 k.k.), znieważenie (art. 216 k.k.), naruszenie nietykalności cielesnej (art. 217 k.k.), naruszenie tajemnicy korespondencji (art. 267 k.k.), złośliwe niepokojenie (art. 107 k.w.), także kradzież cudzej rzeczy ruchomej (art. 278 k.k.), a przy wartości poniżej 250 zł – art. 119 k.w., niszczenie lub uszkodzenie cudzej rzeczy (art. 288 k.k.), a przy wartości poniżej 250 zł – art. 124 k.w.¹⁹

Podczas gdy Polska nie miała unormowanego zjawiska uporczywego nękania, wiele innych państw na świecie dokonywało jego penalizacji. Z pewnością było to podyktowane sytuacjami nękania osób znanych, kiedy to incydenty nękania były coraz częściej nagłaśniane przez zagraniczne media. Przyczyniły się do tego także badania, które wskazywały na to, że stalking zaczyna dotyczyć także zwykłych osób i potrzebne jest jego uregulowanie prawne, aby sprawcy ponieśli odpowiedzialność²⁰.

Pod koniec XX wieku w USA wprowadzono uregulowania odnośnie do stalkingu w przepisach stanowych, a także w regulacjach federalnych. Z kolei w 1998 roku Prezydent USA podpisał ustawę chroniącą dzieci przed stalkingiem.

¹⁵ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Dz.U. 1997 Nr 78 poz. 483 ze zm.

¹⁶ J. Kosińska, op. cit., s. 35.

¹⁷ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz.U. 1997 Nr 88 poz. 553 ze zm. (dalej k.k.).

¹⁸ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń, Dz.U. 1971 Nr 12 poz. 114 ze zm. (dalej k.w.).

¹⁹ M. Budyń-Kulik, M. Mozgawa, Prawnokarne i kryminologiczne aspekty zjawiska nękania, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2012, s. 2-3.

²⁰ Ibidem, s. 1.

W Kanadzie uregulowano tę kwestię w *Criminal Code of Canada* w 1993 roku. Natomiast Australia zauważyła ten problem w 2008 roku i opracowała *Personal & Domestic Violence Act*, który regulował wszelkie kwestie odnośnie stalkingu.²¹

W Polsce stalking został dostrzeżony w ustawodawstwie dopiero 25 lutego 2011 roku, kiedy to Sejm Rzeczypospolitej Polskiej uchwalił nowelizację kodeksu karnego. Do przestępstw przeciwko wolności dodano art. 190a k.k., czyli przestępstwo uporczywego nękania, który jest polskim odpowiednikiem stalkingu.²²

Treść nowego przepisu:

„Art. 190a k.k. uporczywe nękanie – stalking

- § 1. Kto przez uporczywe nękanie innej osoby lub osoby jej najbliższej wzbudza u niej uzasadnione okolicznościami poczucie zagrożenia lub istotnie narusza jej prywatność, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.
- § 2. Tej samej karze podlega, kto, podszywając się pod inną osobę, wykorzystuje jej wizerunek lub inne jej dane osobowe w celu wyrządzenia jej szkody majątkowej lub osobistej.
- § 3. Jeżeli następstwem czynu określonego w § 1 lub 2 jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.
- § 4. Ściganie przestępstwa określonego w § 1 lub 2 następuje na wniosek pokrzywdzonego²³.

Regulacja stała się odpowiedzią na zachowania, które są uciążliwe i uprzykrzają życie innym ludziom. Pokrzywdzeni mogli znaleźć już przepis, który odpowiadałby ich sytuacji i, co za tym idzie, szukać pomocy na drodze prawa.²⁴

Z biegiem czasu zauważono, że nowe przepisy wprowadzają wiele wątpliwości. Art. 190a k.k. nie jest konkretny i nie odpowiada bezpośrednio na pytanie, co jest penalizowane, zawiera bowiem pojęcia nieostre²⁵.

Uporczywe nękanie jest trudne do zaklasyfikowania, gdyż nie zawsze zachowania sprawcy są przestępstwami czy wykroczeniami. Mimo to przynoszą ofierze wiele dolegliwości. Można wyróżnić tutaj dwie grupy sytuacji. W pierwszej nękanie są osoby najbliższe, czyli jest to szeroko rozumiana przemoc domowa. W drugiej zaś występuje nękanie osób obcych. Mimo to, próba uregulowania stalkingu z pewnością była czymś pozytywnym w polskim prawie karnym. Ustawodawca zwrócił uwagę na potrzeby suwerena, jednakże nie dopracował ich.²⁶

²¹ J. Kosińska, op. cit., s. 42-44.

²² M. Staręga, Stalking jako nowy czyn zabroniony w polskim kodeksie karnym, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, nr 94, 2012, s. 191-193.

²³ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz.U. 1997 Nr 88, poz. 553 ze zm.

²⁴ A. Knap, op. cit., s. 8.

²⁵ J. Fronczak, op. cit., s. 154.

²⁶ M. Budyń-Kulik, M. Mozgawa, op. cit., s. 2.

2. Portret psychologiczny stalkera

Rozważając charakterystykę stalkera, profile sprawcy stalkingu, nieprawidłowości w jego funkcjonowaniu psychicznym czy też charakterystyczną formę stalkingu, na początku warto wyjaśnić często pojawiające się mity na temat uporczywego nękania.

W opinii publicznej stalking jest to po prostu forma załotów, które związane są z miłością i zwykłym zachowaniem, które ma nawet cechy romantyzmu. Jest to błędny pogląd osób, które nie zdają sobie sprawy z zagrożeń powodowanych zachowaniem stalkera. Stalking często ma swoje początki zabarwione miłością, aczkolwiek nie są to „normalne” przejawy tego uczucia. Trudno zaakceptować relację, która nie opiera się na dobrowolności, lecz jest nacechowana uporczywym zachowaniem i ma na celu głównie zastraszenie osoby czy uzyskanie nad nią kontroli.²⁷

Z kolei Gavin de Becker, specjalista do spraw bezpieczeństwa, porównał stalkera do narkomana, który działa pod wpływem narkotyku, w tym przypadku - drugiej osoby. Uzależnienie wpływa destrukcyjnie na stalkera, który zrobi wszystko, aby skontaktować się ze swoją ofiarą, nawet za cenę uprzykrzania jej życia.

Nie potrafi powstrzymać się od kontaktu, dlatego próbuje działań, aby tylko wywołać reakcję ofiary. Stalker szuka nowych wymówek nie tylko dla swojego zachowania, ale także swojej ofiary, która go odrzuca. Mimo wszystko, jest on świadomy, że zachowując się w ten sposób popełnia przestępstwo i narusza czyjąś przestrzeń prywatną.²⁸

Wiele osób wyobraża sobie, że stalking jest skutkiem choroby psychicznej, a osoby dopuszczające się tego przestępstwa nie są świadome swojego zachowania. Nie jest to w pełni prawdziwe twierdzenie. Osoby, które stają się stalkerami, mogą mieć zaburzenia czy choroby psychiczne i przez to być nieświadome swojego postępowania. Jednakże, może to dotyczyć wszystkich przestępców popełniających jakikolwiek czyn zabroniony. W takich sprawach generalizacja nie jest wskazana, gdyż także osoby w pełni zdrowe umysłowo mogą popełnić czyn zabroniony, jakim jest uporczywe nękanie. Sprawcy stalkingu często mają zaburzenia psychiczne. Wśród stalkerów spotyka się również jednostki bardzo inteligentne, które doskonale potrafią ocenić niewłaściwość swojego postępowania.²⁹

Analizując zachowanie sprawcy uporczywego nękania, trzeba przede wszystkim przyjrzeć się przyczynom takiego postępowania. W związku z tym można wyróżnić dwa podstawowe motywy, które sprowadzają się do: zaburzenia osobowości, które

²⁷ W. Świąch, op. cit., s. 6.

²⁸ M. Lattanzi, op. cit., s. 313.

²⁹ W. Świąch, op. cit., s. 3-4.

może być narcystyczne albo z pogranicza - (borderline, narcyzm), a także wpływ dzieciństwa.³⁰

Osobowość typu borderline charakteryzuje się lękiem przed porzuceniem. Stalkerzy są nie pewni siebie, żyją w ciągłym strachu, czują się poniżeni, gdy są odrzuceni przez inną osobę. Często sami czują się ofiarami, mimo, że w rzeczywistości są oprawcami.

Innym rodzajem zaburzenia jest narcyzm, który powoduje, że osoba chce zostać zauważona, doceniona. Pragnie kontrolować swoje życie, ale także życie innych, nawet, jeśli ich relacje nie są już tak bliskie jak były wcześniej, a nawet nigdy takie nie były.³¹

Kolejnym uzasadnieniem dla stalkingu są doświadczenia z dzieciństwa, które mogą okazać się znaczące dla wystąpienia zaburzeń w zachowaniu dorosłego człowieka. Dziecko, któremu nie poświęcano dużo uwagi i nie okazywano uczuć, może w przyszłości być nie pewne siebie, czuć się zagrożone, mieć niskie poczucie własnej wartości, dlatego też silniej będzie przeżywało odrzucenie. Osoby takie nie mają stabilnego poczucia własnej wartości, czują się samotne, mają swój własny świat, który często jest wyidealizowany i w znacznym stopniu odbiega od rzeczywistości.³²

Obecnie wyróżnia się kilka profili sprawców stalkingu.

Pierwszym jest stalker odrzucony - *rejected stalker*, który charakteryzuje się tym, że zostaje odrzucony przez bliską mu osobę. Taka osoba ma poczucie dużego żalu i niesprawiedliwości, jest urażona i czuje się skrzywdzona. Dlatego też, zaczyna zastępować poprzedni związek stalkingiem. Postanawia zemścić się na osobie, która go skrzywdziła i robi to poprzez uprzykrzanie jej życia, zdając sobie sprawę, że to nie naprawi relacji, ale przynajmniej je podtrzyma.

Kolejnym typem jest urażony stalker - *resentful stalker*, typ bardzo podobny do poprzedniego. Swoje patologiczne zachowania kieruje nie tylko na daną osobę, ale grupę osób, które postanawia skrzywdzić, tylko dlatego, że sam czuje się nieszczęśliwy. Posługuje się głównie groźbą, której nie wypełnia, ale ma na celu wzbudzenie jak największego strachu.³³

Następny typ to stalker, który jest poszukiwaczem intymności - *intimacy seeker*, który za priorytet stawia kontakt z ofiarą. Przestępca może znać daną osobę lub dopiero ją zobaczyć, ale ważne jest, że w dużym stopniu ją idealizuje. Stalker jest przekonany o przeznaczeniu, jakie jest pisane jemu i innej osobie, tworzy wyobrażenie idealnego, kochającego związku, mimo że ofiara odrzuca jego starania. Dotyczy to często samotnych osób, które poprzez prześladowania swojej ofiary, pragną nawiązać z nią kontakt, gdyż są przekonane o przeznaczeniu, jakie ich łączy.

³⁰ J. Kosińska, Prawnokarna problematyka stalkingu, „Prokuratura i Prawo”, 10/2008, s. 45.

³¹ J. Fronczak, op. cit., s. 150.

³² A. Knap, op. cit., s. 7.

³³ J. Fronczak, op. cit., s. 152-153.

Inny rodzaj, to stalker, który staje się nieudolnym konkurentem - *incompetent suitor*. Osoby zaliczane do tej grupy mają problemy z nawiązywaniem kontaktów, mimo to próbują nawiązać relację z osobą, co do której są przekonani, że łączy ich jakaś więź i będą tworzyć idealny związek. Stalkerzy są w tym przypadku bezpośredni, a ich działania stają się uporczywe, nie ustają w dążeniach, mimo protestu ofiar. Związek z daną osobą wydaje im się celem życia.³⁴

Piątym rodzajem stalkera jest erotoman - *erotomaniacs*, który z reguły charakteryzuje się chorobą psychiczną (np. schizofrenia). Stalker w tym wypadku ma przekonanie na temat swojej ofiary, że jest mu przeznaczona i przez to zaczyna mieć obsesję na jej punkcie. Stalker podziwia ofiarę z daleka, wyobraża sobie wspólne życie, może zabiegać o uwagę nawet przez kilkanaście lat. Jest to stalking, który występuje w stosunku do osób rozpoznawalnych. Mimo wszystko, sam atak jest w tym przypadku, najmniej prawdopodobny.³⁵

Ostatnim rodzajem zaburzenia jest drapieżny stalker - *predatory stalker* - najbardziej niebezpieczny. Szpieguje ofiarę, obmyśla plany, chce mieć nad nią przewagę. Jego zachowania są dziwne i niebezpieczne. Może odczuwać satysfakcję seksualną poprzez uporczywe telefony. Sytuacja może zakończyć się napaścią seksualną stalkera.³⁶

Wiele badań odnośnie do stalkingu ukazało nie do końca wyraźny, ale bardzo ogólny portret stalkera. Można zatem powiedzieć, że stalkerzy są najczęściej płci męskiej, w wieku około 35 lat. Są to najczęściej osoby samotne, niepozostające w stosunkach intymnych lub też takie, które nie były nigdy w żadnym związku. Stalkerzy pozostają bezrobotni, aby mieć więcej czasu, na uprzykrzanie życia innym, a także dosyć często mieszkają wspólnie z rodzicami, ponieważ nie usamodzielnili się. Poziom wykształcenia u takich osób jest wysoki, charakteryzują się ponadprzeciętną inteligencją, co ułatwia im popełnienie przestępstwa, które nie zawsze zostanie udowodnione.³⁷

Stalking charakteryzuje się tym, że sprawca pragnie mieć kontrolę i zdominować swoją ofiarę. Duży wpływ na zachowania stalkerów ma obsesja miłości. Prawdopodobnie znaczenie ma w tym przypadku kultura masowa, która cały czas stawia na pierwszym miejscu w życiu znalezienie „drugiej połowy” i przekonuje o prawdziwej, szczęśliwej i niekończącej się miłości. Schemat w takim wypadku jest następujący: osoba jest w związku, ale dochodzi do zerwania relacji. Druga strona nie chce mieć kontaktu i definitywnie pragnie zakończyć znajomość. Stalker nie przyjmuje tego do wiadomości i pragnie odbudować relację, robi to poprzez wielokrotne telefony, wysyłanie prezentów, błaganie o spotkanie. Kolejnym etapem jest zmiana uczuć w stosunku do ofiary. Brak jakiegokolwiek reakcji wzbudza nienawiść, stalker zaczyna

³⁴ J. Kosińska, op. cit., s. 45.

³⁵ K. Tomaszek, op. cit., s. 144.

³⁶ J. Fronczak, op. cit., s. 154.

³⁷ K. Tomaszek, op. cit., s. 145-146.

obwiniać ją o wszystko, czuje się oszukany i pragnie się zemścić. Wtedy następuje kumulacja uporczywego nękania, zaczyna się ingerencja w życie ofiary, która jest coraz bardziej niebezpieczna. Następnie stalker wspomina relację i zaczyna ją silnie idealizować, chce odzyskać to, czego już nie ma i wierzy, że był to jedyny związek, w którym czuł się szczęśliwy. Wierzy, że już nigdy nie pozna osoby, z którą będzie mu tak dobrze („widzenie tunelowe”). Sprawca wiedząc, że nie ma nic do stracenia, niszczy powoli życie swojej ofiary.³⁸

Stalkerzy mają trudności w sferze uczuć, a także niedobory kompetencji społecznych, nie potrafią nawiązywać stałych kontaktów. Często są to osoby egoistyczne, pozbawione empatii, nie potrafią wczuć się w sytuację drugiej osoby. Nieprawidłowo interpretują zachowania innych. Kontakty z ofiarą nie są odwzajemnione, mimo tego ciągle próbują je zainicjować. Nie akceptują swoich porażek i robią wszystko, aby to odreagować poprzez ataki na innego człowieka. Nierzadko sięgają po używki, aby odreagować stresującą sytuację, w której się znaleźli. Cechuje ich wysoki stopień agresji. Są bardzo impulsywni, co rodzi duże ryzyko wyrządzenia poważnej szkody ofierze. Stalkerzy działają w pełni świadomie, ich celem jest skrzywdzenie i ingerencja w życie ofiary. Mimo wszystko, nie tracą oni kontaktu z samym sobą, ale ich obraz rzeczywistości jest poważnie zniekształcony.³⁹

3. Charakterystyka ofiary stalkingu

Sprawcy stalkingu najczęściej są bardzo inteligentnymi ludźmi a ich ofiarami zostają osoby, które mają charakterystyczne cechy psychologiczne. Z reguły są to kobiety o niskiej samokontroli, które same szukają ryzyka, nie przewidują konsekwencji swojego zachowania, są impulsywne skoncentrowane na sobie, przez co nie potrafią szybko i poprawnie zinterpretować negatywnych wydarzeń. Osoby, które były zaniedbywane przez rodziców lub doświadczyły przemocy domowej albo seksualnej, uczą się, że agresja jest czymś normalnym. Są przyzwyczajone i oswojone z negatywnymi działaniami skierowanymi w ich stronę. To sprawia, że często nieświadomie stają się ofiarami. Pozwalają naruszać swoje granice osobiste nie tylko swoim partnerom życiowym, ale również obcym ludziom. Stają się tolerancyjne wobec agresji, nie zauważają negatywnych zachowań i mają problemy z przeciwstawieniem się. W dodatku, rzadziej zgłaszają wszelkie wydarzenia organom ścigania, gdyż, tak jak w młodości, nie są wystarczająco odważne i nie potrafią walczyć o swoje prawa, nie mają również świadomości posiadania tych praw.⁴⁰

Organizacja *National Violence Against Women* przeprowadziła badania, które pozwoliły na opracowanie portretu psychologicznego ofiary stalkera. Ofiarą stalkingu

³⁸ Ibidem, s. 147.

³⁹ Ibidem, s. 149-150.

⁴⁰ Ibidem, s. 139.

zostaje najczęściej młoda kobieta, pomiędzy 18. a 29. rokiem życia. Jest to okres, w którym kobiety najczęściej szukają partnera życiowego i nawiązują wiele kontaktów, zapominając o wszelkich środkach ostrożności, które należałoby wtedy zachować. Powoduje to sprzyjające stalkerowi warunki, aby zbliżyć się do swojej ofiary.⁴¹

Wiele osób wierzy w to, że stalking dotyczy jedynie osób publicznych. Przyczyną takiego myślenia są media, które nagłaśniają przypadki uporczywego nękania osób powszechnie znanych. Wszystko zaczęło się w 1989 roku, kiedy to amerykańską aktorkę - Rebeccę Schaeffer - zastrzelił jej fan, który długo starał się z nią skontaktować. Kiedy wszelkie próby kontaktu okazały się nieudane, przyszedł do jej mieszkania i ją zamordował. Była to sytuacja, która została nagłośniona, a ludzie zaczęli łączyć stalking jedynie z życiem celebrytów. Dziennikarze zainteresowali się tą sprawą i ujawnili inne przypadki stalkingu wobec gwiazd. Podobna sytuacja spotkała Madonnę - amerykańską piosenkarkę - która notorycznie dostawała groźby od swojego fana. Na szczęście, nie doszło do bezpośredniego kontaktu i przestępca został skazany na 10 lat więzienia. Można wskazać jeszcze dwa inne znane przejawy stalkingu, które, niestety, nie były wtedy rozpoznane, jako przestępstwo i określane takim mianem. Pierwsza sytuacja dotyczy brytyjskiego muzyka - Johna Lennona - który został zastrzelony przez stalkera pod swoim domem w 1980 roku. Sprawca był wielkim fanem Lennona, naśladował go i uważał za swój autorytet. Jednakże, później jego uczucia zaczęły się przeobrażać. Swoje porażki przypisywał Lennonowi, czuł się oszukany, dlatego też postanowił zemścić się na swoim idolu za to, że, według niego, stał się fałszywy. Druga sytuacja zdarzyła się w 1981 roku i dotyczyła zamachu na życie prezydenta Stanów Zjednoczonych - Ronalda Reagana. Stalker, zakochany w amerykańskiej aktorce - Jodie Foster - wiele razy próbował się z nią skontaktować. Gdy aktorka odrzuciła jego zaloty, postanowił zwrócić na siebie uwagę w inny sposób. Dokonał zamachu na prezydenta, na szczęście nie mordując, a poważnie go raniąc, celem zaimponowania kobiecie. Znalezione później list, w którym napisał do niej: „Będziesz ze mnie dumna. Miliony Amerykanów będą mnie - będą nas kochać”.⁴²

W Polsce najbardziej głośnym przykładem stalkingu, który dotknął celebrytkę, była sprawa Miss Polski z 1991 roku - modelki Agnieszki Kotlarskiej. Stalker dręczył kobietę od dłuższego czasu, śledził jej życie zawodowe i prywatne. Wielokrotnie wyznawał jej miłość i był nią zafascynowany. Doprowadziło to do tego, że w 1996 roku śmiertelnie ranił nożem kobietę, na oczach jej męża i córeczki⁴³. Była to sytuacja, która pokazała najgorsze oblicze stalkingu.

Z biegiem lat media zaczęły nagłaśniać także sprawy stalkingu, które dotknęły zwyczajnych ludzi. Dzięki temu ludzie dzisiaj lepiej rozumieją, że jest to powszechne

⁴¹ J. Kosińska, op. cit., s. 46.

⁴² M. Lattanzi, op. cit., s. 54.

⁴³ J.J. Mrozek, M. Golińska-Konecko, *Przestępstwo stalkingu wobec osób powszechnie znanych*, „Media, kultura, komunikacja społeczna”, 11/2 2015, s. 80.

przestępstwo i może spotkać każdego, a nie tylko wybrane grono osób. Dzisiaj mamy wiele naukowych dowodów na to, że stalking dotyczy przede wszystkim zwykłych ludzi⁴⁴.

4. Formy uporczywego nękania

Uporczywe nękanie jest szerokim pojęciem. Zachowania stalkerów są ukierunkowane na osaczenie ofiary, aby doprowadzić ją do stanu, w którym będzie wyczerpana psychicznie i fizycznie. Celem jest uzyskanie całkowitego podporządkowania ofiary i zapewnienie stalkerowi pełnej kontroli.⁴⁵

Do najpowszechniejszych form występowania stalkingu zaliczamy:

- Cyberstalking, czyli nękanie za pośrednictwem Internetu, ale także sieci komórkowej. Cyberstalker, może znaleźć dużo informacji w sieci, które pomogą mu skontaktować się z ofiarą w rzeczywistym świecie. Może to być numer telefonu, adres zamieszkania czy miejsce pracy. Sprawca nie musi ponosić dużego wysiłku, gdyż robi wszystko w domu, za pośrednictwem komputera, a może śledzić działania ofiary i zdobyć o niej jak najwięcej informacji (często za pośrednictwem portali społecznościowych) lub też nękać za pomocą Internetu⁴⁶. Ta forma może skutkować takim zachowaniem, jak: nagminne wysyłanie e-maili, SMS-ów lub innych wiadomości o różnej treści, podszywanie się pod ofiarę i wysyłanie e-maili do innych osób, często, aby ją ośmieszyć czy znieważać w oczach współpracowników czy rodziny, rozpowszechnianie nieprawdziwych informacji o poszkodowanym, podszywanie się pod ofiarę na forach, portalach społecznościowych czy stronach randkowych, wstawianie ogłoszeń matrymonialnych w imieniu ofiary, publikowanie, często kompromitujących zdjęć ofiary, zakładanie fikcyjnych kont dla ofiary, blokowanie dostępu do swojego komputera osobie nękanej. Są to wszelkie szkodliwe działania, które mają za zadanie naruszyć prywatność ofiary i wywołać szkody materialne czy niematerialne⁴⁷.
- Uciążliwe telefony, najczęściej wykonywane w nocy, aby jak najbardziej przeszkodzić i sprawić, że ofiara będzie tym przemęczona, co odbije się na jej życiu i zdrowiu. Pozostawianie wiadomości na poczcie głosowej, mogą być „głuche”, nalegające na spotkanie czy nawet opierające się na groźbach.
- Zostawianie pod drzwiami mieszkania czy pracy, niechcianych prezentów, takich jak kwiaty lub inne rzeczy materialne czy wiadomości.

⁴⁴ W. Święch, op. cit., s. 4.

⁴⁵ K. Tomaszek, op. cit., s. 140.

⁴⁶ W. Święch, op. cit., s. 5.

⁴⁷ J. Kosińska, op. cit., s. 34-35.

- Wysyłanie niechcianych prezentów, które mogą przyjmować formę romantyczną, jak zdjęcia, wiersze, muzyka lub obraźliwą, a nawet zastraszającą.
- Uporczywe składanie propozycji spotkania, wspólnych wyjazdów czy propozycji seksualnych.
- Śledzenie nie zawsze musi odbywać się osobiście, może odbywać się za pośrednictwem innej osoby lub detektywa.
- Ciągłe obserwowanie, podglądanie. Wyczekiwanie na ofiarę pod jej domem czy miejscem pracy. Przebywanie w miejscach, w których znajduje się ofiara.
- Chęć nawiązania kontaktu za pośrednictwem innych osób, rodziny, znajomych, a także wypytywanie ich o życie prywatne, nie tylko ofiary, ale także tych osób.
- Wypytywanie o ofiarę sąsiadów, w miejscu pracy, aby zgromadzić jak największą ilość informacji.
- Filmowanie ofiary i jej zachowań, zakładanie podsłuchu, przeszukiwanie śmieci, co pozwoli o dowiedzeniu się czegoś nowego o niej.
- Włamywanie się do mieszkania, aby zdobyć rzeczy osobiste, albo zostawić jakieś przedmioty lub znaki obecności, aby wzbudzić strach.⁴⁸
- Rejestrowanie życia ofiary za pomocą wykonywania zdjęć czy filmowania.
- Podszywanie się pod ofiarę, aby składać w jej imieniu wszelkie zamówienia, wysyłać listy.
- Wymuszanie na ofierze kontaktu za pomocą wszczynania postępowania wobec niej (ewentualna możliwość spotkania się w sądzie), czy grożenie samobójstwem, jeśli ofiara nie zgodzi się na spotkanie.
- Nastawianie bliskich przeciwko ofierze, manipulowanie otoczeniem, aby odwróciło się przeciwko niej.
- Niszczenie mienia prywatnego należącego do ofiary.
- Wszelkie rodzaje szantażu, aby wymusić pożądane zachowanie.
- Groźby, mogą być skierowane na siebie, na ofiarę czy na jej najbliższych.
- Przemoc fizyczna, aby poniżyć i zmusić ofiarę do danego zachowania.
- Wandalizm, może być ukierunkowany na mieszkanie, samochód ofiary i jej bliskich lub wypisywanie różnych rzeczy na murach, w celu zwrócenia na siebie uwagi.
- Wykrzykiwanie obelg w stronę ofiary w miejscach publicznych, aby ją zastraszyć, ale także upokorzyć i zawstydzić.⁴⁹
- Zabijanie, znęcanie się lub groźba zrobienia tego w stosunku do zwierząt domowych, które posiada ofiara.⁵⁰

⁴⁸ K. Tomaszek, op. cit., s. 140-141.

⁴⁹ <http://www.gazeta.policja.pl/997/archiwum-1/2011/numer-75-062011/66545,Polskie-prawo-karne-wobec-uporczywego-nekania-innej-osoby-stalkingu.html> (dostęp z dn. 28.01.2017 r.).

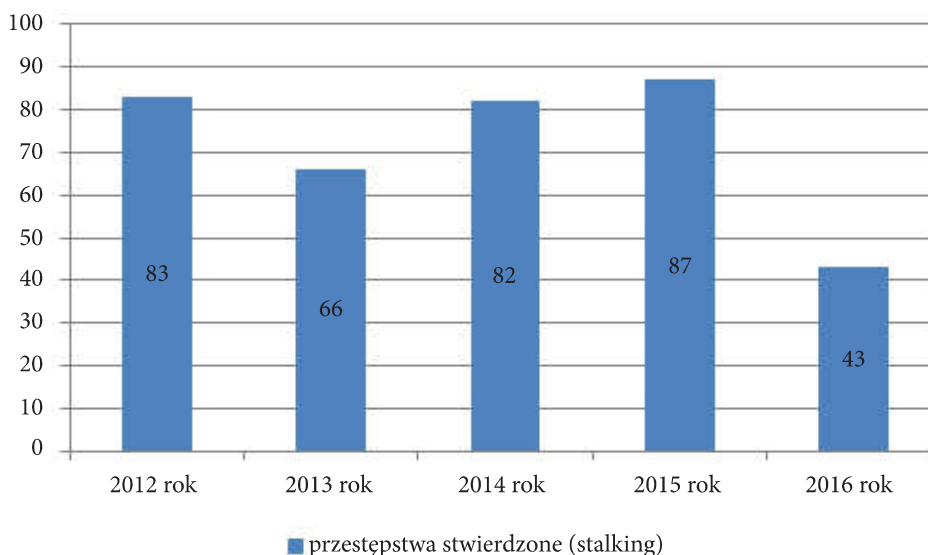
⁵⁰ Stalking and Domestic Violence, The Third Annual Report to Congress under the Violence Against Women Act, Violence Against Women Grants Office of Justice Programs, U.S. Department of Justice, July 1998, s. 12.

Wymienione zachowania są stosowane przez stalkera przez dłuższy czas, aby osaczyć swoją ofiarę, zdominować ją, doprowadzić do spotkania, konfrontacji. Wzbudzanie strachu jest często głównym celem stalkera, który pragnie zemścić się lub po prostu sprawić, że ofiara nie będzie umiała o nim zapomnieć czy normalnie funkcjonować⁵¹.

5. Skala zjawiska stalkingu na przykładzie danych z województwa podlaskiego

Liczba przestępstw uporczywego nękania w województwie podlaskim rośnie od 2013 roku, kiedy to odnotowano 66 przestępstw stwierdzonych. Był to spadek w porównaniu z rokiem 2012 o 83 przestępstwa, aczkolwiek w 2014 roku liczba przestępstw była porównywalna i wynosiła 82. Rok 2015 miał najwyższą liczbę przestępstw stwierdzonych - 87. Natomiast w 2016 roku odnotowano 43 przestępstwa stalkingu. Może się wydawać, że jest to spadek, aczkolwiek dane statystyczne za rok 2016 obejmują miesiące styczeń - październik. Nie jest to pełny rok, jak w latach poprzednich, więc nie można definitywnie stwierdzić, czy rok 2016 będzie można zakwalifikować jako spadek przestępczości w stosunku do art. 190a § 1 k.k.

Wykres 1. Stwierdzone przestępstwa stalkingu w województwie podlaskim

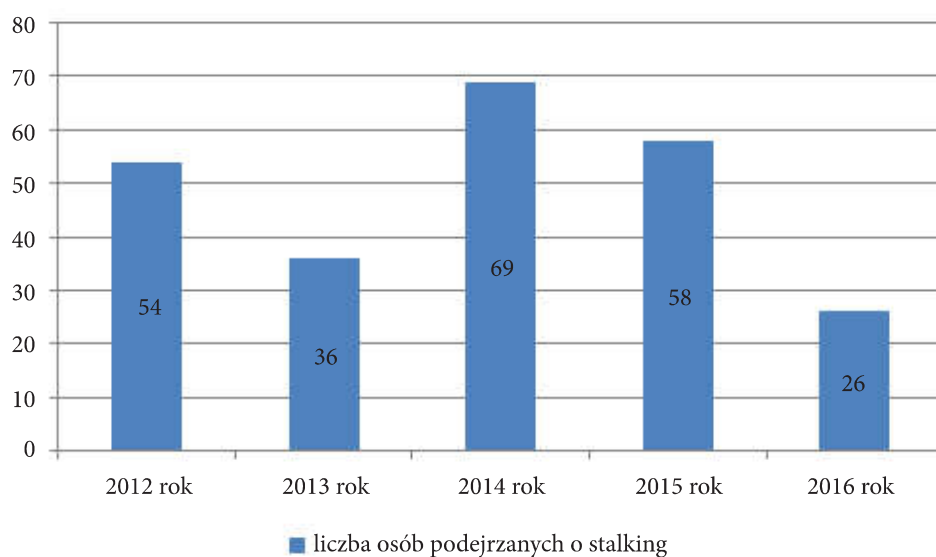

Źródło: Policyjny System Statystyki Przestępczości TEMIDA (lata 2012-2016), Komenda Wojewódzka Policji w Białymstoku

⁵¹ K. Tomaszek, op. cit., s. 141.

Z kolei liczba osób podejrzanych o popełnienie przestępstwa z art. 190a § 1 k.k. spadła w 2013 roku (36), w porównaniu z rokiem 2012 (54). W 2014 odnotowano wzrost o 33 osoby, lecz od tego czasu liczba podejrzanych osób zaczęła spadać. W 2015 roku wynosiła 58, a w 2016 roku już 26. Jednakże należy pamiętać, że w 2016 roku dane nie obejmują 2 ostatnich miesięcy roku.

Wykres 2. Liczba osób podejrzanych o stalking

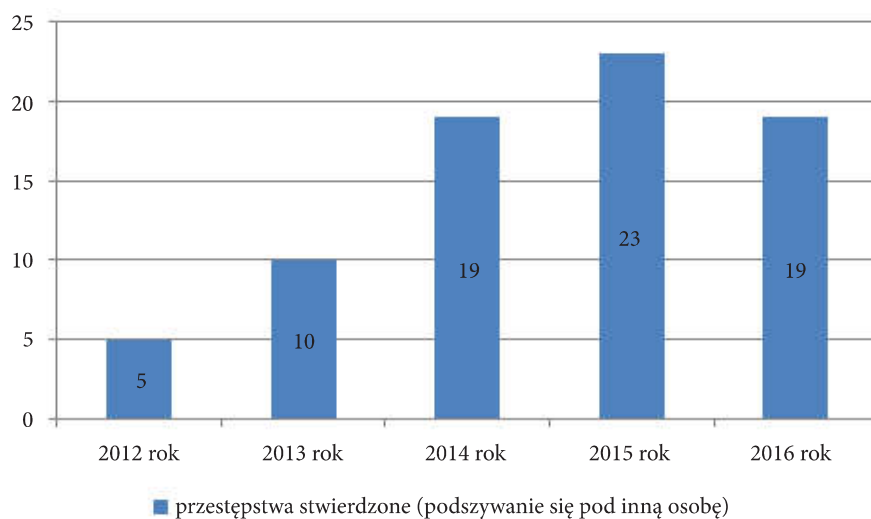
Źródło: Policyjny System Statystyki Przestępczości TEMIDA (lata 2012-2016), Komenda Wojewódzka Policji w Białymstoku

Analizując statystyki stalkingu, trzeba także wziąć pod uwagę art. 190a § 2 k.k., dotyczący podszywania się pod inną osobę.

Przestępstwo to w województwie podlaskim od 2012 roku stale rośnie (5). W 2013 roku wzrosło o 5, następnie w 2014 o 9 do roku poprzedniego. W 2015 roku odnotowano 23 przestępstwa stwierdzone na Podlasiu. W 2016 zmalało o 4, ale nie jest to pełny rok kalendarzowy, nie można, zatem jednoznacznie stwierdzić, jak ta sytuacja przedstawiała się na koniec roku.

Na podstawie tych statystyk możemy stwierdzić, że przestępstwo podszywania się pod inną osobę, stale rośnie w województwie podlaskim, co jest niebezpieczną prognozą na przyszłość.

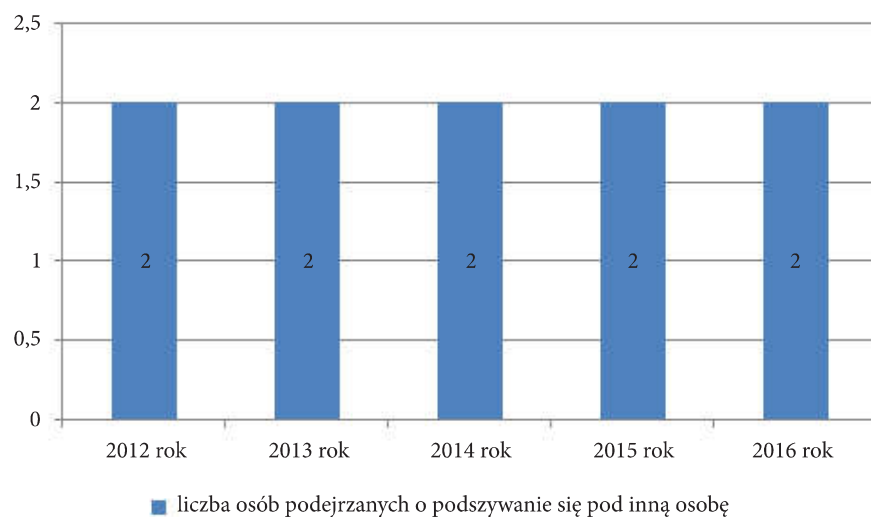
Wykres 3. Przepęstwa stwierdzone odnošnie do podszywania się pod inną osobę

Źródło: Policyjny System Statystyki Przępstczości TEMIDA (lata 2012-2016), Komenda Wojewódzka Policji w Białymstoku

Z kolei liczba osób podejrzanych w stosunku do podszywania się pod inną osobę (art. 190a § 2 k.k.) od 2012 do 2016 jest stała i wynosi dwie osoby.

Wykres 4. Liczba osób podejrzanych o podszywanie się pod inną osobę

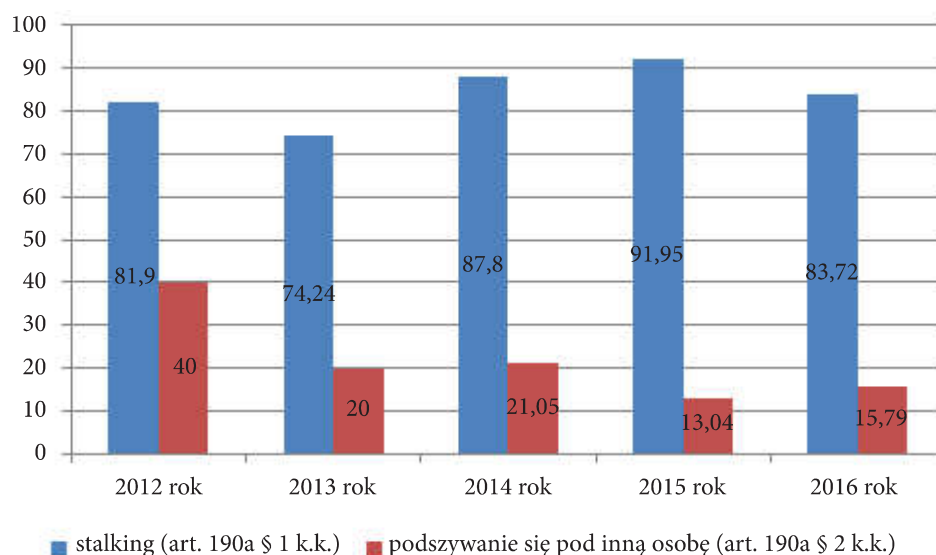
Źródło: Policyjny System Statystyki Przępstczości TEMIDA (lata 2012-2016), Komenda Wojewódzka Policji w Białymstoku

Procent wykrywalności przestępstwa stalkingu w województwie podlaskim jest bardzo wysoki i wynosi ponad 70%. Najniższy został odnotowany w 2013 roku i wynosił 74,24%, natomiast najwyższy odnotowano w 2015 roku i wynosił 91,95%.

Procent wykrywalności podszywania się pod inną osobę jest bardzo niski i nie przekracza nawet 40% w latach 2012-2016. Największy był w 2012 roku i wynosił 40%, w kolejnych latach zaczął spadać i najniższy był w 2015 roku i wynosił zaledwie 13,04%.

Wynika z tego, że organom ścigania łatwiej jest dotrzeć do sprawcy stalkingu, niż do podejrzanego, który podszywa się pod inną osobę. Jest to trudniejsze, często z tego powodu, że sprawca może wykorzystywać Internet, w którym łatwiej ukrywać swoją tożsamość.

Wykres 5. Procent wykrywalności przestępstw uporczywego nękania

Źródło: Policyjny System Statystyki Przestępczości TEMIDA (lata 2012 - 2016), Komenda Wojewódzka Policji w Białymstoku.

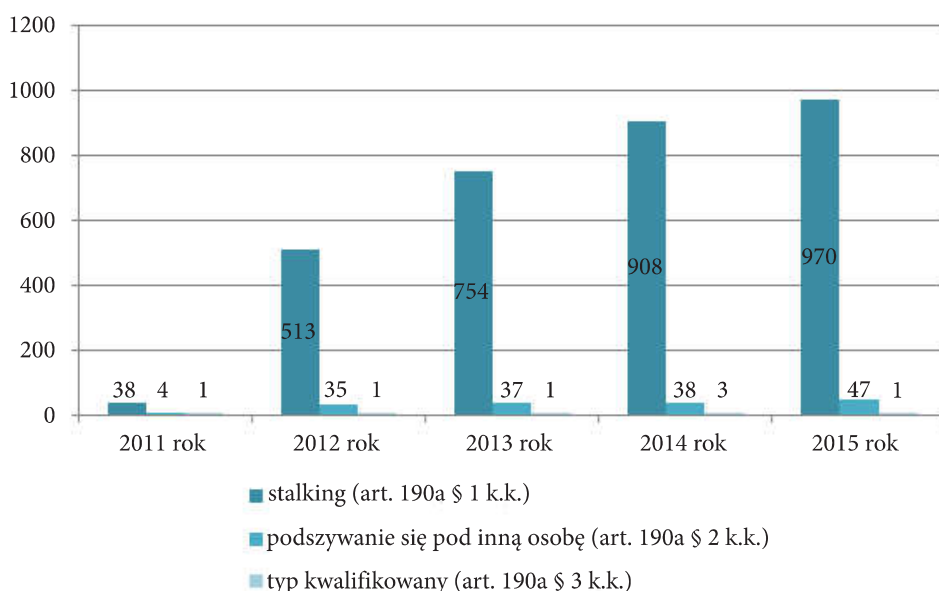
W skali całego kraju możemy zauważyć, że liczba osób skazanych za uporczywe nękanie ciągle rośnie. Najmniej skazanych osób za stalking było w 2011 roku (38), wynika to najprawdopodobniej z tego, że dopiero w 2011 roku, przepis ten został wprowadzony do kodeksu karnego. Natomiast najwięcej skazanych było w 2015 (970). Można zatem stwierdzić, że skuteczność organów ścigania rośnie. Z drugiej strony, liczba skazanych wskazuje na to, że problem stalkingu stale wzrasta i jest to przestępstwo, które staje się coraz częściej popełniane w Polsce.

Sytuacja wygląda podobnie w stosunku do art. 190a § 2 k.k., czyli podszywania się pod inną osobę,

Odnosnie do podszywania się pod inną osobę, liczba osób skazanych z roku na rok rośnie.

Natomiast odnośnie do art. 190a § 3 k.k., czyli typu kwalifikowanego przestępstwa, zazwyczaj jest to jedna osoba, aczkolwiek w 2013 roku były to trzy osoby. Jest to bardzo dobry wynik, gdyż mało stalkerów lub pojedyncze jednostki, poprzez swoje zachowanie doprowadza do targnięcia się na własne życie ofiary. Jednakże, żaden przypadek nie powinien być bagatelizowany.

Wykres 6. Liczba osób skazanych za uporczywe nękanie (art. 190a k.k.) w skali całego kraju

Źródło: Wydział Statystycznej Informacji Zarządczej, Departament Strategii i Funduszy Europejskich Ministerstwa Sprawiedliwości

W odniesieniu do rodzaju kar orzekanych wobec sprawców popełniających czyn zabroniony, jakim jest uporczywe nękanie, można zaobserwować, że liczba orzekanych kar rośnie.

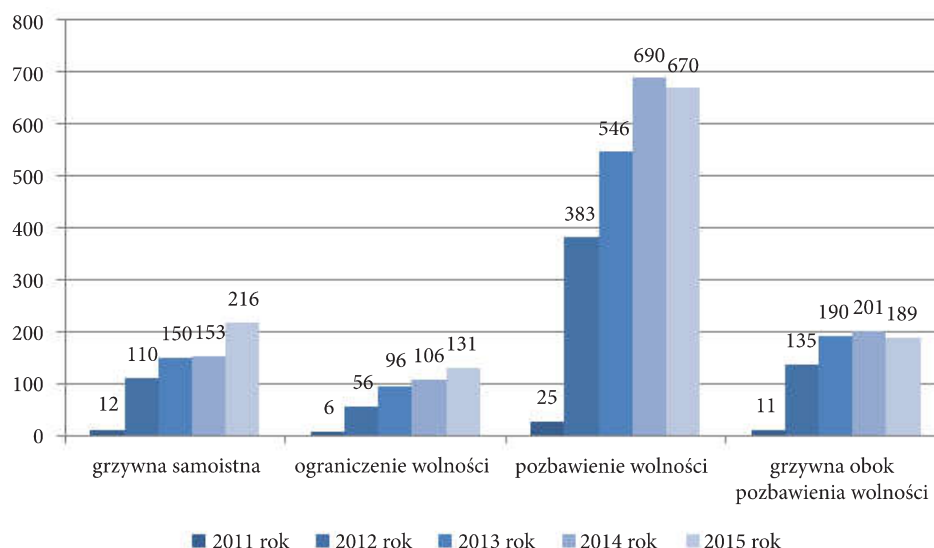
Najczęściej orzekane jest pozbawienie wolności z zawieszeniem. Przykładowo w 2014 roku liczba skazanych na pozbawienie wolności wynosiła 690, aczkolwiek osób skazanych bez zawieszenia wykonania kary wynosiła 80, a osób skazanych z zawieszeniem wykonania kary było aż 610.

Sąd stosuje dosyć często grzywnę, obok pozbawienia wolności. Odnosi się to głównie do kar, które zostają warunkowo zawieszone.

Kolejną najczęściej orzekaną wobec przestępców karą jest grzywna samoistna, polegająca na tym, że jest to jedyna kara wymierzona w stosunku do sprawcy. Na podstawie art. 33 k.k. grzywna przybiera wymiar stawek dziennych od 10 do 540. Najniższa stawka dzienna może wynosić 10 zł, natomiast najwyższa 2 000 zł. Przy ustalaniu stawek dziennych sąd bierze pod uwagę dochody sprawcy, warunki osobiste, rodzinne, a także stosunki majątkowe i możliwości zarobkowe.

Najrzadziej orzekane jest ograniczenie wolności, które zostało opisane w art. 34 k.k. i polega na ograniczeniu wolności od miesiąca do 12 miesięcy. W tym czasie skazany nie może zmieniać miejsca swojego pobytu, musi wykonywać nieodpłatną, kontrolowaną pracę na cele społeczne i ma obowiązek udzielania wyjaśnień kuratorowi sądowemu dotyczących przebiegu odbywania kary.

Wykres 7. Rodzaje kar orzekanych w Polsce odnośnie do uporczywego nękania

Źródło: Wydział Statystycznej Informacji Zarządczej, Departament Strategii i Funduszy Europejskich Ministerstwa Sprawiedliwości.

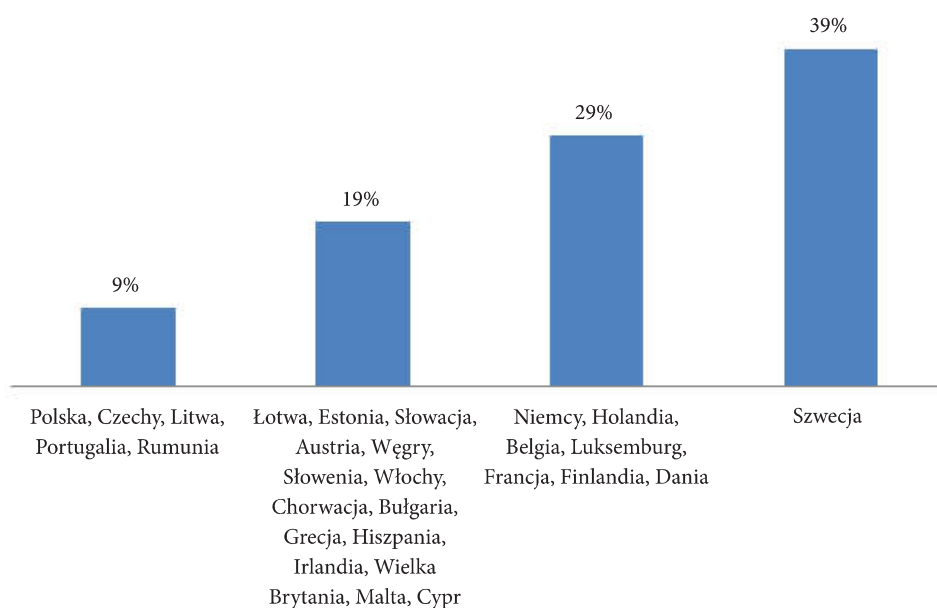
Według badań Agencji Praw Podstawowych Unii Europejskiej wykonanych w 2012 roku na nękanym kobietach po 15. roku życia, można zauważyć, że krajem, w którym najczęściej dochodziło do występowania nękania była Szwecja (30-39% kobiet).

Krajami, w których nękanie dotyczyło 20-29% kobiet były: Niemcy, Holandia, Belgia, Luksemburg, Francja, Finlandia, Dania.

Łotwa, Estonia, Słowacja, Austria, Węgry, Słowenia, Włochy, Chorwacja, Bułgaria, Grecja, Hiszpania, Irlandia, Wielka Brytania, Malta, Cypr miały od 10% do 19% przypadków stalkingu wobec kobiet.

Polska zalicza się do krajów, w którym odnotowano najmniejszy procent kobiet, które były nękanie i wraz z Czechami, Litwą, Portugalią i Rumunią plasuje się w grupie, w której 0-9% doświadczyło stalkingu.

Wykres 8. Występowanie nękania wobec kobiet po 15 roku życia w krajach Unii Europejskiej

Źródło: *Przemoc wobec kobiet. Badanie na poziomie Unii Europejskiej*, European Union Agency for Fundamental Rights, Luksemburg 2014, s. 29

6. Profilaktyka

Ofiara stalkingu potrzebuje wsparcia ze strony wielu specjalistów, na przykład z zakresu pomocy społecznej, zdrowia psychicznego czy prawa. Dlatego też osoby pełniące funkcje w tych instytucjach powinny być stale szkolone z zakresu uporczywego nękania, a także współpracy tych organów w celu lepszej pomocy pokrzywdzonym czy nawet przyszłym ofiarom stalkingu.⁵²

Niektóre ofiary odczuwają lęk przed powiedzeniem o swoim problemie, gdyż boją się, że nie będą zrozumiane. Bierne zachowanie ofiary powoduje, że sprawca czuje pewnego rodzaju przyzwolenie i coraz bardziej nęka pokrzywdzonego.

⁵² J. Paralusz, op. cit., s. 1.

W świadomości społecznej istnieją mity na temat stalkingu, które tylko zniekształcają prawdziwy obraz problemu⁵³.

Ofiara stalkingu powinna jasno określić stalkerowi, że nie jest zainteresowana żadnym kontaktem, a jego zachowanie nie jest odpowiednie i powinien jak najszybciej przestać wykonywać określone czynności. Jest to bardzo prosta rada, aczkolwiek wiele ofiar nie potrafi jej zastosować. Często osoba pokrzywdzona stara się być miła dla stalkera, co jest bardzo dużym błędem. Każdy człowiek ma swoją sferę prywatną i jeżeli ktoś ją narusza w sposób, który jest nieakceptowany, należy to jasno przekazać. Należy to uczynić tylko raz, a wszelkie spotkania czy stały kontakt pomiędzy ofiarą a stalkerem powinny być zaniechane.⁵⁴

Mitem jest również przekonanie, że jeżeli sprawca nie wywołuje u ofiary strachu, to nie robi nic złego. Każdy człowiek inaczej odczuwa strach, a niektórzy wypierają to uczucie chcąc uchodzić za silne osoby. Nie zmienia to faktu, że pewne zachowania stalkera powodują poczucie zagrożenia u ofiary.⁵⁵

Kolejnym mitem jest to, że jeżeli sprawca nie miał kryminalnej przeszłości to ofiara nie powinna się go obawiać. Nie tylko ludzie z kryminalną przeszłością są zdolni do popełnienia przestępstwa. Dotyczy to każdej osoby, dlatego należy zachowywać wszelkie środki ostrożności, a objawy stalkingu traktować poważnie.⁵⁶

Wszelkie działania prewencyjne są bardzo ważne w stosunku do tego przestępstwa. Dobrym rozwiązaniem jest prowadzenie dziennika, ofiara może zapisywać nietypowe zachowania danej osoby, miejsca, w których czuje się obserwowana czy nietypowe zdarzenia. Warto zachowywać wszelkie wiadomości, paczki czy prezenty, które mogą okazać się bardzo ważnym dowodem w sprawie. Gromadzenie wszelkich poszlak będzie działało na korzyść ofiary i pomoże organom ścigania. Policja często prowadzi akcje uświadamiające społeczeństwo, że nie warto działać na „własną rękę”.⁵⁷

Po zebraniu dowodów, które potwierdzają uporczywe nękanie, należy udać się na policję i zgłosić takie zdarzenie. Najlepiej, aby to organy ścigania zajęły się stalkerem. Stalking jest przestępstwem, dlatego też oprawca powinien odpowiadać na gruncie prawa. Ofiara nie powinna się obawiać, gdyż prawo jest po jej stronie.⁵⁸

Ofiara powinna poinformować swoich najbliższych o sytuacji, jaka ją spotkała. Świadomość wsparcia ze strony bliskich osób z pewnością pomaga radzić sobie z poczuciem zagrożenia. Stalking może dotyczyć osób najbliższych, dlatego powinny być one świadome możliwych zachowań stalkera. W dodatku stalker

⁵³ A. Knap, op. cit., s. 6.

⁵⁴ <https://www.abus.com/pl/Poradnik/Ochrona-w-przypadku-obecnosci-w-domu/Stalking> (dostęp z dn. 14.03.2017 r.).

⁵⁵ W. Święch, op. cit., s. 7.

⁵⁶ Ibidem, s. 8.

⁵⁷ J. Kosińska, op. cit., s. 46-47.

⁵⁸ <http://noy.pl/stalking-cichy-wrog-nie-daj-sie-dreczyc-i-podejmij-walke/> (dostęp z dn. 14.03.2017 r.).

może wykonywać działania na niekorzyść ofiary i kontaktować się w jej imieniu, na przykład, ze znajomymi, dlatego łatwiej będzie, gdy będą o tym wiedzieć. Znajomi mogą okazać się również pomocni przy zbieraniu dowodów winy stalkera.⁵⁹

W profilaktyce mogą też pomóc media. Uporczywe nękanie nie dotyczy tylko osób znanych, ale może dotknąć każdego człowieka. Ofiara nie jest bezradna i pozostawiona sama sobie, co massmedia powinny podkreślać.⁶⁰

Istnieje wiele fundacji, które pomagają ofiarom stalkingu i prowadzą działania uświadamiające. Przykładem może być „Można Inaczej Fundacja Przeciwko Stalkingowi”. Fundacja oferuje pomoc prawną i psychologiczną. Jej celem jest też zwiększenie świadomości społecznej na temat zjawiska, jakim jest stalking⁶¹.

Zacząto zauważać, że stalking jest problemem, o którym trzeba głośno mówić, a psychologowie, prawnicy czy policjanci powinni poszerzać swoją wiedzę na temat stalkingu. Dlatego też prowadzi się wiele szkoleń dotyczących uporczywego nękania, czym jest i jak pomóc ofiarom. Przykładem może być szkolenie organizowane przez „Profilowanie kryminalne” odnośnie do przeciwdziałania stalkingowi⁶².

W 2014 roku na kanale ID pojawił się program „Stalking – zła miłość”, który prowadziła Małgorzata Foremniak. Program miał na celu ukazanie problemu, jakim jest uporczywe nękanie i wskazanie, że nie dotyczy to jedynie znanych osób, ale także zwykłych ludzi. Program ten skłonił wiele stacji do rozmów na temat uporczywego nękania, przez co docierało to do większej liczby ludzi.⁶³

W 2016 roku Autorska Szkoła Musicalowa udostępniła krótki spot, który dotyczył kampanii społecznej „#BoCo?” Autorskiej Szkoły Musicalowej Macieja Pawłowskiego przeciwko stalkingowi wśród dzieci i młodzieży. Takie działania są niezwykle ważne, gdyż współcześnie mamy społeczeństwo, które „domaga się” informacji. Dzięki takim spotom, problematyka przeciwdziałania stalkingowi dociera także do młodych osób, które spędzają dużo czasu przeszukując Internet.⁶⁴

Dobrym rozwiązaniem, jakie zostało wprowadzone w 2010 roku w Stanach Zjednoczonych, jest kwestionariusz oszacowania prawdopodobieństwa wystąpienia stalkingu, SAS - Stalking Assessment Screen, następnie udoskonalony w 2015 roku na SASH - Screening Assessment for Stalking and Harassment. Kwestionariusz SASH ocenia ryzyko, aby ułatwić pracę policji i innym zawodowcom odnośnie do stalkingu. Opiera się on na dwunastu pozycjach, które pomagają rozpoznać i ocenić niebezpieczeństwo zaistnienia szkody u ofiary. Występują też dwa pytania, które

⁵⁹ <https://www.abus.com/pl/Poradnik/Ochrona-w-przypadku-obecnosci-w-domu/Stalking>, (dostęp z dn. 14.03.2017r.).

⁶⁰ W. Święch, op. cit., s. 8.

⁶¹ <http://www.mozna-inaczej.org.pl> (dostęp z dn. 14.03.2017 r.).

⁶² <http://profilowaniekryminalne.net> (dostęp z dn. 14.03.2017 r.).

⁶³ <http://teleshow.wp.pl/premiera-programu-stalking-zla-milosc-z-udzialem-malgorzaty-foremniak-6021953023992961a>, (dostęp z dn. 14.03.2017 r.).

⁶⁴ https://www.youtube.com/watch?v=hu_dNAYVwLI, (dostęp z dn. 14.03.2017 r.).

eliminują udział fałszywych poszkodowanych, czyli takich, którzy cierpią na przykład na zaburzenia psychiczne i wierzą, że są nękanie, gdy w rzeczywistości tak nie jest. Kwestionariusz jest narzędziem, które pomaga w ocenie prawdopodobieństwa uporczywego nękania⁶⁵.

Podsumowanie

Stalking pochodzi z języka angielskiego i w Polsce tłumaczony jest jako uporczywe nękanie. Polega na prześladowaniu, nachodzeniu i nękanii ofiary. Może przyjmować najróżniejsze formy, ale wszystkie mają zastraszyć ofiarę i spowodować u niej utratę poczucia bezpieczeństwa. Nie ma przy tym znaczenia, jakim motywem kieruje się stalker.

Od 2011 roku uporczywe nękanie stało się przestępstwem, a stosowne regulacje prawne zostały zawarte w artykule 190a Kodeksu Karnego. Stalking, który wywołuje poczucie zagrożenia lub w jakimś stopniu istotnie narusza prywatność jednostki, powoduje sankcje w postaci kary pozbawienia wolności do lat trzech.

Skala przestępstwa stalkingu stale wzrasta. Z roku na rok statystyki policyjne wskazują coraz większą liczbę popełnianych przestępstw. Najczęściej orzekaną karą jest pozbawienie wolności z zawieszeniem wykonania kary. Naszym zdaniem, praktyka orzecznicza powinna jednak częściej obejmować kary pozbawienia wolności, aby w większym stopniu eliminować ten problem i nie dopuścić do sytuacji, jaka jest, np. w Szwecji, gdzie odnotowano największy procent nękanek kobiet w Europie.

Stalker jest osobą, która wykorzystuje wiele sposobów, aby zbliżyć się do ofiary i wywołać określoną reakcję. W publikacjach wskazuje się, że stalkerem są najczęściej osoby samotne, które pragną bliskości innej osoby, ale przekraczają granice bezpieczeństwa osobistego, które ma drugi człowiek. Stalkerzy charakteryzują się często wysokim współczynnikiem inteligencji i zaburzeniami osobowości.

Najbardziej są narażone osoby powszechnie znane. Stalking dotyczy też zwykłych ludzi, w większym stopniu samotne kobiety, które w młodym wieku nie potrafią dostatecznie rozpoznać ryzyka ze strony osób, które poznają.

Stalking jest zagrożeniem bezpieczeństwa osobistego, narusza prywatność jednostki. Ofiara stalkingu, nawet po ustąpieniu działań stalkera, przez długi czas boryka się z problemami psychicznymi i fizycznymi. Najczęściej stalking pozostawia po sobie poczucie ciągłego zagrożenia, przez co ofiara nie może normalnie funkcjonować.

BIBLIOGRAFIA

- [1] BUDYŃ-KULIK M., MOZGAWA M., *Prawnokarne i kryminologiczne aspekty zjawiska nękania*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2012.

⁶⁵ J. Paralusz, op. cit., s. 2-3.

- [2] CHLEBOWSKA A., NALEWAJKO P., *Stalking – zarys problemu oraz analiza rozwiązań ustawodawcy niemieckiego, austriackiego, polskiego*, „Prokurator” 2010/2011, nr 4 (44) /1(45).
- [3] FRONCZAK J., *Stalking z perspektywy interdyscyplinarnej*, „Białostockie Studia Prawnicze”, tom 13, Białystok 2013.
- [4] HOŁYST B., *Wiktymologia*, PWN, Warszawa 2001.
- [5] KACZMAREK J. (red.), *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, AON, Warszawa 2008.
- [6] KNAP A., *Stalking – perspektywa psychologiczno-kryminologiczna*, „Biuletyn Stowarzyszenia na Rzecz Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”, nr 7/luty 2013.
- [7] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997 Nr 78 poz. 483 ze zm.
- [8] KOSIŃSKA J., *Prawnokarna problematyka stalkingu*, „Prokuratura i prawo”, 10/2008.
- [9] LATTANZI M., *Stalking jako rodzaj uzależnienia emocjonalnego i uczuciowego od osoby*, „Konferencja naukowa – Człowiek w sieci zniewolonych dróg – Zeszyt abstraktów”, M. Jędrzejko (red.), Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora, Pułtusk 2007.
- [10] MALEC M., *Percepcja bezpieczeństwa: Definicje, wymiary, paradygmaty*, MON, Warszawa 2006.
- [11] MAJER P., *W poszukiwaniu uniwersalnej definicji bezpieczeństwa wewnętrznego*, „Przegląd bezpieczeństwa wewnętrznego” 7/12/2009.
- [12] MROZEK J.J., GOLIŃSKA-KONECKO M., *Przestępstwo stalkingu wobec osób powszechnie znanych*, „Media, Kultura, Komunikacja Społeczna”, 11/2/2015.
- [13] PARALUSZ J., *Zatrute życie – zjawisko stalkingu z perspektywy ofiary prześladowania*, „Niebieska Linia nr 5/88/2013”.
- [14] *Stalking and Domestic Violence. The Third Annual Report to Congress under the Violence Against Women Act*, Violence Against Women Grants Office of Justice Programs, U.S. Department of Justice, July 1998.
- [15] STARĘGA M., *Stalking jako nowy czyn zabroniony w polskim kodeksie karnym*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach”, nr 94, 2012.
- [16] ŚWIĘCH W., *Stalking – fakty i mity*, „Młoda Humanistyka”, nr 1/2016.
- [17] TOMASZEK K., *Stalker – psychologiczna charakterystyka sprawców przestępstw „uporczywego nękania”*, „Studia z Psychologii w KUL”, tom 18, pod red. O. Gorbaniuk, B. Kostrubiec-Wojtachnio, D. Musiał, M. Wiechetek, Lublin 2012.

AKTY PRAWNE

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz.U. 1997 Nr 88 poz. 553 ze zm.

Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń, Dz.U. 1971 Nr 12 poz. 114 ze zm.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz.U. 1997 Nr 88 poz. 553 ze zm.

STRONY INTERNETOWE

<http://www.gazeta.policja.pl/997/archiwum-1/2011/numer-75-062011/66545,Polskie-prawo-karne-wobec-uporczywego-nekania-innej-osoby-stalkingu.html> (dostęp z dn. 28.01.2017 r.).

<https://www.abus.com/pl/Poradnik/Ochrona-w-przypadku-obecnosci-w-domu/Stalking>, (dostęp z dn. 14.03.2017 r.).

<http://noy.pl/stalking-cichy-wrog-nie-daj-sie-dreczyc-i-podejmij-walke/>, (dostęp z dn. 14.03.2017 r.).
<https://www.abus.com/pl/Poradnik/Ochrona-w-przypadku-obecnosci-w-domu/Stalking>, (dostęp z dn. 14.03.2017 r.).
<http://www.mozna-inaczej.org.pl>, (dostęp z dn. 14.03.2017 r.).
<http://profilowaniekryminalne.net>, (dostęp z dn. 14.03.2017 r.).
<http://teleshop.wp.pl/premiera-programu-stalking-zla-milosc-z-udzialem-malgorzaty-foremniak-6021953023992961a>, (dostęp z dn. 14.03.2017 r.).
https://www.youtube.com/watch?v=hu_dNAYVwLI, (dostęp z dn. 14.03.2017 r.).

STALKING AS A DANGER TO PERSONAL SAFETY

Abstract. The subject of the article is stalking, or persistent harassment, as a practice that threatens personal safety. Stalking is a crime in 2011 entered into the Criminal Code in Poland. The article describes the essence of the crime, its manifestations, the motives of the perpetrators and the psychological portrait of the stalker and his victim. Police statistics on the crime of stalking in Podlaskie Province were also cited. The article is a consequence of the project realized within the framework of research into the MA thesis.

Keywords: stalking, stalker, victim, personal safety, threat.

